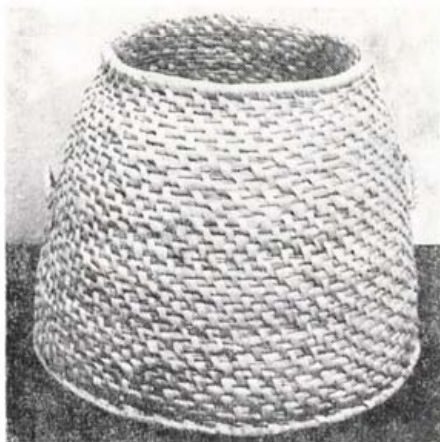

Szegaljas szatyor (Szege di Ilka, Mezőfele)

tárgyaknak az összegyűjtésére, újra elkészítésére, mert ezzel a generációval — akiknek egy része ismerte és élte még a réti életet — elfelejtődik sok szép, ősi forma, mesterségbeli fogás.”

Több ez a kiállítás gyékénytárgyak egyszerű bemutatásánál. Emlékezés egy eltűnt világra, mely évszázadokon át élte a maga zárt életét, emlékezés a réti emberekre, akiknek leleményesé-

Gyerek állóka (Szász Lőrinc, Mezőfele)

gét — egyetlen anyag sokrétű felhasználásával — ezek a tárgyak is bizonyítják. Bizonyítja ugyanakkor azt is, hogy a természettel együtt élő ember, elődei kultúráján nevelkedve, tárgyai elkészítésekor kialakítja — vagy megismétli — nemcsak a használatnak legjobban megfelelő, de egyúttal a legszebb formát is.

Kékes István

Az agárdi madárvárta

A Velencei-tó iránti tudományos érdeklődés megelőzött minden más, társadalmi jellegű érdeklődést. A tókörményék falvainak gyermekei még inkább csak szapulókban fürödtek, magában a tóban pedig csak tehének álltak deleléskor, amikor 1754-ben már madarakkal foglalkozó tudósok jártak itt. Írásaikban csodálattal emlékeznek meg a tó akkori, ma már hihetetlennek tűnő madárgazdagságáról. S ha a külföldiek még ma is „madárparadicsomnak” látják a Velencei-tavat, akkor igazán érdemes honismereti célul kitűzni például az agárdi Chernel István madárvártának a fölkeresését. Mert mi, akik közel fél évszázada vagyunk „jelen” a tavon, jól látjuk a madárvilág számbe-
li fogyását, területi zsugorítását. Ennek a folyamatnak a fékezésére létesült itt 1958-ban a madárrezervátum és két ornitológiai kutatóállomás. Az egyik a már említett Chernel István madárvárta, amely — kezdeményezésemre — 1959-re épült fel Agárd nyugati hatá-

ránál a kutató- és nevelőmunka jobb lehetőségeinek megteremtésére. A másik: az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal — a Dinnyést Pákozddal összekötő út mentén 1963-ban épült — kutatóháza.

A jelenlegi madárvárta lényegében a Magyar Ornitológusok Szövetsége által 1927-ben létesített tudományos célú kis kutatóház utódja. Sajnos, ez az országban elsőként alapított madárvárta a II. világháborúban elpusztult.

Az „új” madárvártát elsősorban azok „találják” meg, akik érdeklődnek a haza szép tájai, a természet izgalmassága, a Velencei-tó élővilága, a természetvédelem iránt; akik azt vallják, hogy nemcsak nyelvében, hanem *naturájában* is él a nemzet! Akik a kutatómunka alapjait is szeretnék elsajátítani, de a romantika elemeit, meg a fürdőzést is igénylik: főleg az arravaló fiatalok.

A madárvárta vonattal, kerékpáron könnyen megközelíthető, autóval pedig egyenesen a kapu elé lehet állni. In-

Meggyűrűzött nádiposzáta

nen csak 80 méternyi gyalogút és máris ott vagyunk a kutatóállomás tóra néző, üvegfalú toronyszobájában. Előtünk az östermészet egy darabja! A toronyszoba nagy erkélyre nyílik. Itt hangzott el valamely felnőtt látogatócsoport egyik tagjának szájából: „Bocsánatot kérek a Velencei-tótól! Eddig pocsolóyának hittem!”

A madárvárta fő működési ideje a nyári hónapokra esik. Május és szeptember az előkészületekre, illetve a befejező munkákra megy el. A nyári hónapokban az 5–7 tagú bentlakó csoportok 10–12 naponként váltják egymást. Az itt-tartózkodásért senki semmit nem térít (villany, vezetékes víz, könyvek, folyóiratok, audiovizuális és egyéb műszerek, oktatás, csónak, strandolás ingyenes). Viszont mindenki „ön-ellátó”; ameddig a „takaró ér”. Pontos utasításokat is kapnak jöelöre: mit

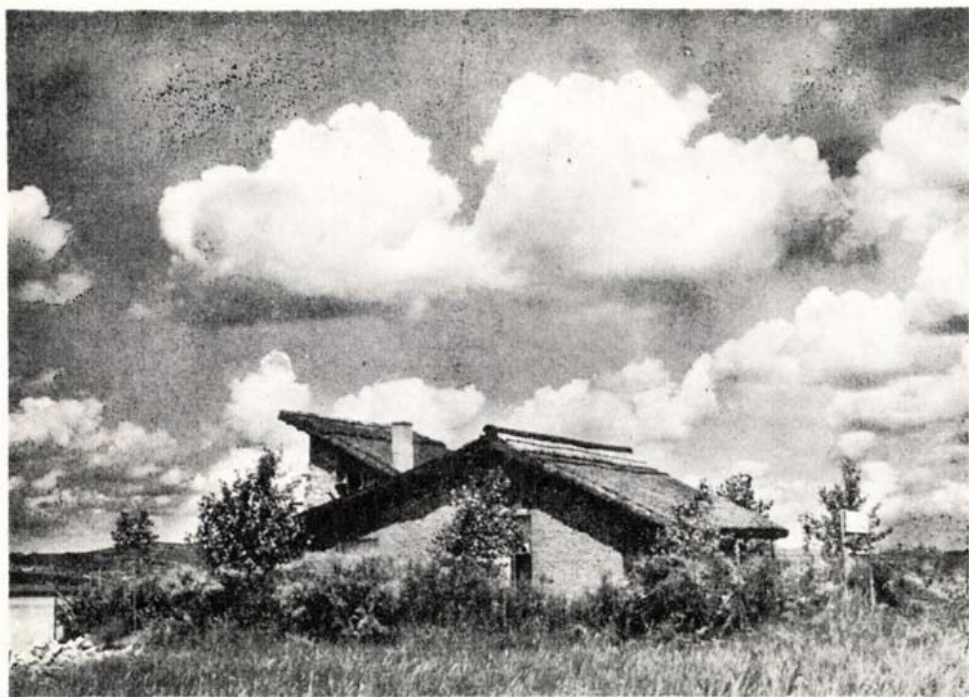
Folyik a madárhatározás

kell hozniuk, mit ajánlatos, mi nem kell és mi tilos.

Az ideérkezők először Chernel Istvánnal, a századforduló nagy magyar ornitológusával „találkoznak”. Már az agárdi vasútállomás közelében ott látni a Chernel-emléktáblát. Az ugyan-csak róla elnevezett úton lehet elérni a Chernel István madárvartát, amelynek előtornácán a falba helyezett életnagyságú Chernel-arcmás reliefje köszönti a belépőt. Chernelnek ugyanis nagy érdemei vannak a Velencei-tóvidék madártani-néprajzi feltárásában. Azóta már kihalt népi neveket, vizre, nádra, madárra vonatkozó kifejezéseket gyűjtött össze és örökített meg naplójában (ennek fotómásolata birtokunkban van) és 3 kötetes Magyarország madarai c. nagy művében. Az izes magyar madárnevek gyűjtésével — *Herman Ottóval* együtt — szinte „bartóki” munkát végzett. Chernel István domborművé arcmása mellett ékeskedik a nagy polihisztor, Herman Ottó is, azért, mert az 1891. évi budapesti „II. Nemzetközi Ornithológiai Congressus” egy csoportját hozta a Velencei-tó akkor még érintetlen, vízparti madarakban is gazdag déli zónájához.

Az ember azt hinné, hogy a madárvartán, melyet a *Hazafias Népront*, a *fehértvári múzeum*, a *különböző vállalatok* és a *TIT* támogatnak, minden a madárért történik. Bár fő „profilunk” a madártan és a természetvédelem, egyik legfontosabb feladatunk mégis az itt lakó fiatalokkal való *foglalkozás*. Meghatározott, de az időjáráshoz alkalmazkodó *napirend* szerint valósul meg a *szórakozva tanulás*. A napirendre pillantva mindenki látja aznapi teendőit, amelyek lehetnek egyediek, de legtöbbször párosak, sőt csoportosak.

A *meteorológus* beosztású fiatal méri a levegő és a víz hőmérsékletét reggel, délben, este, leolvassa a páratartalmat és a légnyomást, megméri (ha volt) a csapadékot, megállapítja a levegő mozgását, irányát, erősségét és az égbolt egész napi állapotát. Mindezt följegyzik egy táblára, innen este egy füzetbe — immár hosszú évek óta. Ketten odafönn, a toronyszobában távcsővel (színes határozó könyvvel a kezükben) figyelik a *madármozgásokat* és feljegyzik: miből, mikor és hányat láttak és mit *csinált* a madár? Ez 2 órás szolgálat, váltással. Ismét mások növényt, rovar *gyűjtene*k, meghatároznak és *preparálnak*, mikroszkopizálnak, vagy éppen *olvasnak* (erre nagy gondot fordítunk), az itt összegyűjtött hazai

és külföldi szakirodalomból jegyzetelnek, rajzolnak a saját füzetükbe. De elsajátítják a *lessátorból* való madárfőtőzést is. Ki kell emelni, hogy az éppen adódó fizikai munkák (gyomlálás, kapálás, gereblyezés, szükséges kisebb barkácsolások) sem népszerűtlenek.

Nagyon kedvelik a fiatalok a szárazföldi és a vízi *kirándulásokat*. Ezek fontos szerepet játszanak mindazoknak az ismereteknek a gyakorlatban történő átélésére, melyekről a madárvártán felhalmozott preparátumok, szakkönyvek, audiovizuális bemutatások révén vannak már elméleti ismereteik. A terpen tapasztaltakra azután „otthon” örömmel ismernek rá. A kirándulásokon mindig történik valami romantikus is, vagy ezeket szinte kínálja: a pákozdi 48-as Honvéd-emlékműnél, *Gárdonyi Géza*, *Vörösmarty Mihály*, *Vajda János* — e táj nagy szülőttei — emlékhelyeinél, szobrainál történő megemlékezés. A nagyobb, a „bátrabb” fiúk távolabbi, többnapos kirándulást (Vértes, Bakony) is igényelnek.

Különösen kedvelt és tanulságos tevékenység az országutak áldozataival: a sérülten behozott madarakkal való foglalkozás, azok ápolása, gondozása. Így nyáron megvalósul a „klinika” madárvédelem is. Nincs aztán nagyobb

öröm annál, ha a gyógyult madarat elrepíthetjük, vízre bocsáthatjuk.

Nagyon lekötik a figyelmet a *madárgyűrűzések* is. Este pedig először közösen elkészítjük a nap krónikáját, majd a fiatalok kiselőadásokat tartanak szűkebb pátriájuk madárvilágáról, környezet- és természetvédelmi helyzetéről, népi vagy történelmi nevezetességeiről; máskor pedig a madárvártán található bőséges szakirodalomból. Majd a nap folyamán megtanult — napi 10 — latin madárnév versenyszerű felmondása következik. Minden este színes diáképet vagy színes mozgófilmeket vetítünk élőlényekről, hazai tájakról, magánoszalagról lejátszunk valamilyen, a madárvártáról, a Velencei-tóról szóló — rádióban elhangzott — riportot, előadást. Madárhangokat is megszólaltatunk lemezről vagy szalagról. S ha valaki nem tudná kezelni az audiovizuális eszközöket, itt arra is megtanítjuk.

Am a madárvárta *aiapot nyújt* a felnőtt hazai és külföldi kutatóknak is, akik a kapott eligazítás szerint innen szétfutva és ide visszatérve ismerkednek hazánk élővilágával, népével. Hazai tudományos intézmények kutatóinak sora járt itt. Több nyertes vagy jó helyezést elért országos biológiai pályamunka, tanári szakkolgozat, doktori

disszertáció, kandidátusi értekezés készült itt. Új felfedezések is születtek parazitológiai, botanikai és ornitológiai vonatkozásban egyaránt.

Akit vonzanak az agárdi Chernel István madárvártáról olvasottak, jöjjen közénk! Ennél csak többet láthat és hallhat itt, az országnak a maga

nemében ma még egyetlen terepi, állandó helyen levő, komplex képző-nevelő műhelyében, amely jelenlegi helyén a jövőben is szeretné végezni feladatait, hogy kielégítse a természet megismerése iránt megnyilvánuló közművelődési igényeket.

Radetzky Jenő

Honismereti tapasztalatszere Süle Sándornál

Vas megye 30 lelkes honismereti munkása 1977. november 27-én elindult Révfülöpre meglátogatni Süle Sándor nyugalmazott iskolaigazgató gyűjteményét azzal a céllal, hogy egy szorgalmas, egészséges nyugtalansággal teli pedagógus munkásságából erőt merítsenek további munkájukhoz. Az utóbbi években már szinte hagyománnyá vált, hogy a szombathelyi Münnich Ferenc Ifjúsági és Művelődési Központ kirándulásra, tapasztalatszerére viszi a megye honismereti munkásait.

Révfülöpön Süle Sándor fogadta a Vas megyei csoportot, majd az általános iskolákban tájékoztatta őket a községről, a hozzá tartozó településekről és saját munkásságáról. Ebéd után el látogattak a vendégek a lelkes pedagógus lakására. A zsúfolásig töltött szekrényekből egymás után kerültek elő az értékes iratanyagok és tanulmányok.

Süle Sándor gyűjtőszervevénye 1923-ban lobbant fel. Ekkor került kezébe Lukcsics Pál tanulmánya, melyben szülfaluja, a Veszprém megyei Kerta ne-

ve is szerepelt, a gyűjtőmunkáját itt kezdte el, a továbbiakban pedig Pákay Zsolt tanfelügyelő-gyakornok adott értékes segítséget számára. Ezeknek az ösztönzéseknek eredményeként készítette el Kerta monográfiáját, amelyért 1937-ben, egy országos pályázaton I. díjat kapott. Tanítói munkásságának legnagyobb részét is ebben a kicsi faluban végezte.

A vendégek kezükbe vehették és megcsodálhatták a múlt századból származó möringleveleket, határjárásokat rögzítő leírásokat és az 1848-as szabadságharcból való emlékeket. Az utóbbiak között Kiss János kertai ev. lelkész által a pákozdi csatát követő időkben elmondott 25 prédikációjának kéziratát, amelyek egyikében Ferenc Józsefet „koronás haramiá”-nak nevezte. A gyűjtemény értékei a szabadságharc idejéből megőrzött felhívások, Savanyú Jóska, a híres dunántúli betyárvezér perének anyaga, a Balaton című újság 1884—1886. évi számai, s annak az akciónak a leírása is, amelynek során

